

POSTANOWIENIE

Dnia 2 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

Protokolant Anna Matura

w sprawie z odwołania Z. B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 lipca 2015 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 12 lutego 2015 r.,

"1. Czy w świetle art.4 ust. 1, art. 9 ust.1 i art. 17 ust.1 - Umowy o ubezpieczeniu społecznym między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii podpisanej w Warszawie dnia 16 stycznia 1958 r. (Dz.U. z 1959 r. Nr 19, poz. 114 ze zm.) - sąd w postępowaniu z odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach związany jest zaświadczeniem uprawnionej instytucji ubezpieczeniowej Federacji Bośni i Hercegowiny potwierdzającym wykonywanie pracy w szczególnych warunkach?

2. W razie braku związania sądu przedmiotowym zaświadczeniem - czy do oceny charakteru pracy ubezpieczonego wykonywanej na terytorium byłej Jugosławii (następnie Bośni i Hercegowiny) sąd stosuje przepisy prawa miejsca jej wykonywania, czy też oceny takiej dokonuje w odniesieniu do Wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.)?"

odmawia podjęcia uchwały.**UZASADNIENIE**

Decyzją z dnia 13 lipca 2012 r., wydaną na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej również jako: „ustawa emerytalna”) oraz na podstawie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej również jako: „rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.”), Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił Z. B. prawa do emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach, ponieważ w okresie ubezpieczenia do dnia 1 stycznia 1999 r. nie udowodnił on żadnego okresu zatrudnienia w Polsce w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Uwzględniając odwołanie Z. B. od tej decyzji Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B. wyrokiem z dnia 5 czerwca 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał odwołującemu się prawo do emerytury od dnia 20 września 2010 r. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca jest obywatelem Bośni i Hercegowiny, urodził się [...] 1950 r. i legitymuje się kartą pobytu w Polsce [...]. Na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadał udowodniony przed organem rentowym ogólny staż pracy wynoszący 26 lat i 10 miesięcy, w tym 24 lata 1 miesiąc i 11 dni to okresy składowe zagraniczne. Pozostały okres to staż ubezpieczeniowy w Polsce. Dnia 20 lutego 2009 r. złożył za pośrednictwem instytucji ubezpieczeniowej Federacji Bośni i Hercegowiny wniosek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę, przedstawiając zaświadczenie wystawione dnia 8 listopada 2011 r., wydane przez Hutę „Z.” Sp. z o.o., z którego wynikało, że w okresie od 17 stycznia 1969 r. do dnia 21 listopada 1994 r. pracował w tej hucie przez okres 18 lat 4 miesięcy i 29 dni w takich miejscach, które ze względu na swoją specyfikę, określone są jako miejsca pracy w szczególnych, trudnych warunkach pracy, co powoduje, że z tego tytułu wydłuża się naliczany okres pracy. W związku z wystąpieniem Sądu Okręgowego, opartym o treść umowy o ubezpieczeniu społecznym między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem

Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii podpisanej w Warszawie dnia 16 stycznia 1958 r. (Dz.U. z 1959 r. Nr 19, poz. 114 ze zm.; dalej również jako: „Umowa”), Federalny Zakład Ubezpieczeń Społecznych Ubezpieczenia Emerytalne i Rentowe Mostar Federacji Bośni i Hercegowiny Urząd Kantonu Z. nadesłał pismo z dnia 5 grudnia 2013 r., w którym potwierdził pracę wnioskodawcy w szczególnych warunkach w okresie od 17 stycznia 1969 r. do dnia 21 listopada 1994 r. oraz podał, że Z. B. w tym zakładzie uzyskał prawo do odpowiedniej części wcześniejszej emerytury poczynając od dnia 26 maja 2008 r.

Zdaniem Sądu Okręgowego okoliczność wykonywania przez wnioskodawcę pracy w warunkach szczególnych na terenie byłej Jugosławii w wymiarze 18 lat 4 miesięcy i 29 dni została udowodniona dokumentacją wynikającą z art. 17 ust. 1 Umowy. Przysługuje mu zatem prawo do emerytury według prawa polskiego, gdyż interpretacja art. 4 ust. 1 oraz art. 9 ust. 3 Umowy prowadzi do wniosku, że wymóg pracy przez 6 miesięcy na obszarze Polski odnosi się tylko do ogólnego stażu ubezpieczeniowego, a nie do pracy w szczególnych warunkach.

Apelację od powyższego wyroku Sądu Okręgowego złożył organ rentowy, zarzucając m.in. błędną wykładnię przepisów prawa materialnego art. 8 w zw. z art. 32 ust. 4, art. 184 ust. 1 art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej oraz art. 1 ust. 1, art. 4 ust. 1, art. 9 ust. 1 – 3, art. 17 ust. 1 Umowy przez przyjęcie, że wnioskodawca posiada staż w wysokości co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny – rozpoznając apelację organu rentowego – uznał, że w sprawie pojawiło się istotne zagadnienie prawne o treści określonej w postanowieniu tego Sądu z dnia 12 lutego 2015 r. i przedstawił je do rozpoznania Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego należałoby rozstrzygnąć, czy polski organ rentowy, a następnie orzekające Sądy są związane zaświadczeniem Federalnego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Bośni i Hercegowiny w zakresie stwierdzenia przez ten organ wykonywania pracy w szczególnych warunkach i tym samym, czy uzyskanie takiego zaświadczenia przez ubezpieczonego wyklucza przeprowadzenie postępowania dowodowego przez polski sąd. Brak takiego związania generuje natomiast dalsze pytanie dotyczące tego, w oparciu o przepisy

jakiego prawa materialnego należy dokonać kwalifikacji poszczególnych okresów zatrudnienia, w szczególności według przepisów rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. (co znajdowałoby uzasadnienie w treści art. 9 ust. 1 Umowy), czy też według przepisów miejsca świadczenia pracy (byłej Jugosławii, a następnie Bośni i Hercegowiny).

Po drugie konieczne jest przesądzenie kwestii, czy prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach przysługuje wnioskodawcy, który nie posiada żadnego okresu pracy w szczególnych warunkach w Polsce, a jedynie okres ogólnego stażu wymaganego do nabycia prawa do emerytury, który został uzupełniony pracą w Polsce. Odnośnie tej kwestii Sąd Apelacyjny zajął stanowisko, że nie ma istotnego znaczenia to, że wnioskodawca cały domniemany okres pracy w szczególnych warunkach wykonywał na terytorium byłej Jugosławii. Znajduje to oparcie w treści art. 4 ust. 1 zdanie 2 Umowy, z którego wynika możliwość sumowania okresów szczególnego zatrudnienia. Nie jest to zatem dodatkowy warunek nabycia prawa do świadczenia. Stąd też wątpliwości Sądu Apelacyjnego dotyczyły wyłącznie pierwszej z wyżej wskazanych kwestii.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, o ile w świetle Umowy uprawnione może być przyjęcie mocy wiążącej zaświadczeń organów jednej strony analizowanej Umowy co do samej kwalifikacji okresów zatrudnienia jako okresów ubezpieczenia, o tyle wykładnia tej Umowy nie prowadzi już do oczywistych wniosków co do związania zaświadczeniem w zakresie pracy w szczególnych warunkach. Wynikałoby to z art. 9 ust. 1 Umowy, według którego organ rentowy każdej z umawiającej się strony ustala według własnych przepisów i z uwzględnieniem jej art. 4, czy osoba spełnia warunki do uzyskania prawa do świadczeń. Specyfika pracy w szczególnych warunkach sprawia, że konieczne jest często przeprowadzenie szerokiego postępowania dowodowego. Znajduje to również oparcie w treści art. 4 ust. 1 zdanie 2 Umowy, stanowiącym, że jeżeli przyznanie świadczenia jest uwarunkowane przebyciem pewnego okresu w określonym zatrudnieniu, będą uwzględniane okresy takiego zatrudnienia na obszarze obu umawiających się stron. Skoro zatem mają być uwzględnione takie okresy, to Sąd powinien w tym zakresie poczynić stosowne ustalenia faktyczne. Do takiego wniosku skłania również wykładnia art. 17 ust. 1 Umowy, wskazującego, że dokumentacja wydana

przez inny organ rentowy może być przedkładana jako ważny dowód organom innego państwa. Z przepisu tego nie wynika, iż przedkładana dokumentacja stanowi wyłączny dowód, w oparciu o jaki sąd może uczynić swoje ustalenia. Nie bez znaczenia jest również, że związanie Sądu przedmiotowym zaświadczeniem byłoby wprowadzeniem *sui generis* legalnej oceny dowodów, zasadniczo nieznannej k.p.c., który co do zasady opiera się na art. 233 k.p.c. (zasada swobodnej oceny dowodów). Brak możliwości dokonywania wykładni rozszerzającej, jak również zasada równego traktowania obywateli obu państw mogłaby stanowić argument na okoliczność podtrzymania powyższego stanowiska. Podsumowując, należałoby przyjąć możliwość prowadzenia przez sądy postępowania dowodowego na ogólnych zasadach, jak w każdej typowej sprawie dotyczącej prawa do emerytury.

Przyjęcie natomiast stanowiska o braku związania Sądu zaświadczeniem, wymagałoby z kolei dokonania oceny charakteru pracy wnioskodawcy pod kątem jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Uwzględniając treść art. 4 ust. 1, art. 9 ust. 1 i art. 17 Umowy nie jest jasne, na podstawie przepisów jakiego państwa winna nastąpić kwalifikacja poszczególnych okresów pracy. Opierając się na art. 9 ust. 1 Umowy można byłoby dojść do wniosku, że ocena pracy wnioskodawcy powinna być dokonywana w odniesieniu do prac wskazanych w polskim wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Z drugiej natomiast strony Sąd mógłby dokonywać kwalifikacji danej pracy w oparciu o regulacje prawa materialnego obowiązujące w miejscu wykonywania tej pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne dotyczy Umowy o ubezpieczeniu społecznym z dnia 16 stycznia 1958 r. między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii, która w 1963 r. zmieniła nazwę na Socjalistyczną Federacyjną Republikę Jugosławii. W 1991 r. z Jugosławii wyodrębniły się: Chorwacja, Słowenia i Macedonia; w 1992 r. suwerenność ogłosiła również Republika Bośni i Hercegowiny, w 2006 r. wyodrębniły się kolejne dwa państwa: Czarnogóra i Serbia, a w 2008 r. od Serbii oddzieliło się Kosowo.

Sytuacja obywateli byłej Jugosławii ubiegających się o świadczenia emerytalne w Polsce jest zróżnicowana. Po akcesji Słowenii i Polski do Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 r. do obywateli Słowenii mają zastosowanie niżej wymienione unijne rozporządzenia koordynacyjne i z tym dniem omawiana Umowa z 1958 r. nie jest stosowana do wzajemnych relacji ubezpieczeniowych obywateli tych krajów. Przedstawione zagadnienie prawne nie dotyczy więc obywateli wszystkich państw byłej Jugosławii.

Analiza problemów w zakresie relacji ubezpieczeniowych z cudzoziemcami powinna w Polsce uwzględniać unormowania unijne. Z dniem 1 maja 2010 r. zaczęły obowiązywać w Unii Europejskiej: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz.UE L 166 z 30.04.2004 r.) oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz.UE L 284 z 30.10.2009 r.). Od 1 stycznia 2011 r., w stosunku do osób będących obywatelami państw trzecich (a takimi są obywatele Bośni i Hercegowiny, która zawarła z Unią tylko umowę stowarzyszeniową), wykonujących pracę i przemieszczających się w obszarze Unii Europejskiej, zastosowanie mogłoby znaleźć rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1231/2010 z dnia 24 listopada 2010 r., rozszerzające rozporządzenie 883/2004 i rozporządzenie 987/2009 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi rozporządzeniami jedynie ze względu na swoje obywatelstwo (Dz.Urz.UE L 344 z 29.12.2010 r.). Zgodnie jednak z art. 1 tego rozporządzenia nr 1231/2010 – unormowania koordynacyjne mają zastosowanie do obywateli państw trzecich, pod warunkiem że zamieszkują oni legalnie na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji, „która pod każdym względem dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego”. Rozporządzenie to znajdzie więc zastosowanie tylko w przypadku powstania relacji ubezpieczenia społecznego w co najmniej dwóch krajach Unii Europejskiej. Ponieważ z uzasadnienia zagadnienia prawnego nie wynika, czy taka sytuacja wystąpiła, przedwczesne byłoby rozważanie kwestii uwzględnienia zawartej w w/w rozporządzeniach koordynacyjnych zasady

sumowania okresów ubezpieczenia, a także zasady zachowania praw nabytych – zwłaszcza, że Sąd Apelacyjny nie przedstawił tych unormowań do analizy zagadnienia prawnego. Przepisy Unii Europejskiej nie wprowadzają jednolitych warunków nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych, lecz pozostawiają tę kwestię wewnętrznym regulacjom poszczególnych państw członkowskich. Tak więc rodzaje świadczeń emerytalno-rentowych oraz warunki ich nabycia każde państwo członkowskie określa samodzielnie (np. wiek uprawniający do emerytury lub renty, staż wymagany do nabycia prawa do emerytury lub renty).

W przypadku obywateli Bośni i Hercegowiny mieszkających w Polsce, obowiązywanie Umowy z 1958 r. zostało utrzymane na mocy Porozumienia zawartego w Sarajewie dnia 22 grudnia 2006 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Radą Ministrów Bośni i Hercegowiny o sukcesji prawnej Bośni i Hercegowiny w stosunku do umów zawartych pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Federacyjną Republiką Jugosławii. W porozumieniu tym postanowiono, że z chwilą wejścia w życie porozumienia o sukcesji, moc obowiązującą zachowają umowy dwustronne wymienione w załączniku nr 1 do przedmiotowej noty. Z kolei w punkcie 5 załącznika nr 1 wymieniona została Umowa z 1958 r. (M.P. z 2008 r. nr 52, poz. 462). Oznacza to, że po stronie Bośni i Hercegowiny organem uprawnionym do wydania zaświadczenia o istnieniu określonych okresów zatrudnienia jest instytucja właściwa tego państwa - Federalny Zakład Ubezpieczeń Społecznych Bośni i Hercegowiny, a subsumpcja prawa do emerytury powinna być dokonana z uwzględnieniem tej Umowy.

W tym miejscu wskazać należy na brak precyzji w ustaleniach Sądu w części dotyczącej wcześniejszego nabycia prawa do emerytury na terenie Bośni i Hercegowiny, w kontekście zgłoszenia nowego (dodatkowego?) roszczenia dotyczącego nabycia prawa do emerytury w Polsce z zaliczeniem wcześniej uwzględnionych okresów. Pomijając te kontrowersje należy odnieść się do kwestii, która w ocenie Sądu Apelacyjnego nie jest sporna, a dotyczy tego, czy odwołujący się ubiegając się w Polsce o prawo do emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej musiał wykonywać w Polsce pracę w szczególnych warunkach.

Warunkiem nabycia uprawnień emerytalnych według art. 184 ust. 1 jest spełnienie - odmiennie niż w przypadku art. 46 i 50 ustawy emerytalnej - wyłącznie

przesłanki stażu przed dniem 1 stycznia 1999 r., tj. okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 27.

Wbrew stanowisku organu rentowego Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca nie był zobligowany do posiadania okresu pracy w szczególnych warunkach w Polsce, aby skutecznie domagać się ustalenia prawa do tego świadczenia. Sąd Apelacyjny zaaprobował ten pogląd oceniając, że wystarczający jest domniemany okres pracy w szczególnych warunkach na terytorium byłej Jugosławii.

Świadczenie przysługujące na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej nazywane jest emeryturą z tytułu pracy w szczególnych warunkach, co w ocenie Sądu Najwyższego odzwierciedla istotę warunków niezbędnych do nabycia tego prawa, a więc przede wszystkim konieczność udowodnienia 15 lat pracy w szczególnych warunkach do dnia 1 stycznia 1999 r. Używa się również określenia „emerytura w niższym wieku emerytalnym” (bądź również, tak jak sądy obu instancji wcześniejsza emerytura) ze względu na pracę w szczególnych warunkach lub okolicznościach (por. I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcie i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2010, s. 213 – 215; Autorka ta wyraźnie odróżnia emeryturę w wieku obniżonym od emerytury wcześniejszej, która jej zdaniem jest rozwiązaniem wychodzącym naprzeciw społecznym oczekiwaniom co do skracania wieku emerytalnego ze względu na: całkowitą niezdolność do pracy, inwalidztwo wskutek wypadku przy pracy, inwalidztwo wojenne, kombatanctwo, opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny, dłuższy niż wymagany okres zatrudnienia, długoletnie bezrobocie czy likwidację zakładu pracy). Nie jest to emerytura „mieszana”, która przysługuje ze względu na pracę zarówno w szczególnych warunkach bądź charakterze, jak i pracę w innym zatrudnieniu. Warunkiem koniecznym jej nabycia jest posiadanie szczególnego stażu, który do niej uprawnia. Brak takiego stażu bądź staż niższy niż 15 lat (art. 184 ust. 1 pkt 1) całkowicie pozbawia możliwości nabycia prawa, bez względu na długość okresów składkowych i nieskładkowych (art. 184 ust. 1 pkt 2). Z drugiej natomiast strony,

spełnienie drugiego warunku okresów składkowych i nieskładkowych (odpowiednio 20 albo 25 lat) może być wykazane również stażem w szczególnych warunkach.

Z tego powodu, w przypadku art. 184 ustawy emerytalnej, mamy do czynienia ze świadczeniem, które należy zakwalifikować do kategorii świadczeń przyznawanych w zależności „od przebycia pewnego okresu w określonym zatrudnieniu” w rozumieniu art. 4 ust. 1 zdanie 2 Umowy. Jest to bowiem odrębny rodzaj emerytury, która przyznawana jest w obniżonym wieku ze względu na kryterium warunków pracy, przy czym dodatkowo w przypadku art. 184 ustawy emerytalnej dokonuje się szczególnego rozstrzygnięcia intertemporalnego. Nadal jest to jednak emerytura inna, aniżeli emerytura powszechna, której nabycie nie jest w ogóle możliwe bez posiadania stażu w szczególnych warunkach bądź szczególnym charakterze. W tym świetle, emerytura z art. 184 ustawy emerytalnej stanowi odstępstwo o generalnej zasady przyznawania świadczeń w wieku powszechnym i pozwala uznać przedmiotowe świadczenie za rodzajowo odrębne. Oznacza to, że nabycie prawa do tego świadczenia możliwe jest wyłącznie w przypadku posiadania odpowiednio długich okresów zatrudniania w szczególnych warunkach lub charakterze (warunek dotyczący okresów składkowych i nieskładkowych stanowi swoiste uzupełnienie przesłanki stażu w szczególnych warunkach lub charakterze).

Zasady ustalania prawa do świadczeń rentowych, co obejmuje również świadczenia na wypadek starości (art. 1 ust. 1 lit b) Umowy) reguluje rozdział 2 Umowy, a w szczególności jego art. 9. W ustępie 1 stanowi on, że organ ubezpieczenia rentowego każdej Umawiającej się Strony ustala według własnych przepisów prawnych i z uwzględnieniem postanowień artykułu 4, czy osoba spełnia warunki do uzyskania prawa do świadczeń. Z kolei w ust. 2 stwierdza się, że jeżeli w myśl poprzedniego ustępu warunki do świadczeń są spełnione według przepisów prawnych obu Umawiających się Stron, organ ubezpieczenia rentowego każdej Umawiającej się Strony ustala według własnych przepisów wysokość renty wraz ze wszystkimi dodatkami i podwyżkami, tak jakby łączny okres zatrudnienia (ubezpieczenia) na obszarze obu Umawiających się Stron został przebyty całkowicie według prawnych przepisów tego organu. Z tak obliczonej renty organ ubezpieczenia rentowego każdej Umawiającej się Strony wypłaca część

świadczenia, odpowiadającą stosunkowi okresu zatrudnienia (ubezpieczenia), przebytego na obszarze danej Strony, do łącznego okresu zatrudnienia (ubezpieczenia), przebytego na obszarze obu Umawiających się Stron. Wyjątek od przedmiotowej reguły ustala się w ust. 3, zgodnie z którym, jeżeli okres zatrudnienia (ubezpieczenia) na obszarze jednej Umawiającej się Strony wynosi mniej niż 6 miesięcy, wówczas nie istnieje prawo do świadczeń od organu ubezpieczenia tej Strony. Organ ubezpieczenia rentowego drugiej Umawiającej się Strony, od którego renta przysługuje, nie zmniejsza wówczas świadczenia w myśl postanowień poprzedniego ustępu (ust. 3).

Zgodnie więc z art. 9 ust. 3 Umowy okresu zatrudnienia poniżej 6 miesięcy nie uwzględnia się, czego skutkiem jest brak nabycia prawa do świadczenia (emerytury w niższym wieku ze względu na prace w szczególnych warunkach). Tymczasem w analizowanej sprawie uznano, że wnioskodawca nabył prawo do emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, mimo że nie posiadał żadnego okresu pracy w szczególnych warunkach w Polsce, a tylko dlatego, że posiadał w Polsce staż pracy pozwalający na nabycie prawa do świadczenia w wieku powszechnym. Takie wnioskowanie nie zasługuje na uwzględnienie. Możliwość uznawania na podstawie Umowy okresów zatrudnienia za granicą (niezależnie od tego, czy jest to okres zatrudnienia, czy okres w określonym zatrudnieniu) występuje pod warunkiem, że wynosi on 6 miesięcy lub więcej. Brak takiego okresu powoduje, że z tytułu posiadania takich okresów prawa do świadczenia nie nabywa się, a organ ubezpieczenia rentowego drugiej Umawiającej się strony, od którego renta przysługuje, nie zmniejsza wówczas świadczenia w myśl postanowień poprzedniego ustępu 2 art. 9 Umowy.

W przypadku, gdy okres zatrudnienia w szczególnych warunkach jest mniejszy niż 6 miesięcy na terytorium danego państwa, w ogóle nie jest dopuszczalne ustalanie prawa do świadczenia z tego tytułu. Artykuł 9 ust. 3 Umowy posługuje się wyrażeniem „okresu zatrudnienia (ubezpieczenia)” nie wskazując dokładnie, o jaki okres chodzi. Tymczasem w art. 4 ust. 1 Umowy wyraźnie odróżnia się sytuacje, w których prawo do świadczeń zależne jest od okresów zatrudnienia (ubezpieczenia) o charakterze ogólnym oraz od „okresów w określonym zatrudnieniu”. Mowa jest bowiem zarówno o prawie do świadczenia

przyznawanego w zależności od przebycia pewnego okresu w określonym zatrudnieniu (zdanie 2) oraz o prawie do świadczenia zależnym od okresów zatrudnienia (ubezpieczenia) i okresów zrównanych z nimi (zdanie 1). Z wykładni językowej, jak i systemowej wynika jednoznacznie, że w Umowie odróżnia się dwa rodzaje świadczeń (i w konsekwencji, dwa rodzaje okresów zatrudnienia). W przypadku przebycia okresów w określonym zatrudnieniu nie ulega wątpliwości, że chodzi o okresy zatrudnienia w warunkach szczególnych bądź szczególnym charakterze. Z punktu widzenia ustawy emerytalnej, zastosowanie w sprawie znajduje jej art. 184. Ustanawia on szereg przesłanek nabycia prawa do świadczenia; w kontekście tych, które odnoszą się do szeroko rozumianego stażu ubezpieczeniowego (okresu zatrudnienia) wskazać należy na dwie: 1) zatrudnienie w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (15 lat) oraz 2) posiadanie odpowiednio długiego okresu składkowego i nieskładkowego (20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn). Relacja obu przesłanek nie pozostawia wątpliwości, że wykazanie odpowiednio długiego okresu składkowego i nieskładkowego może następować również okresami zatrudnienia w szczególnych warunkach lub charakterze. Możliwość uzupełnienia warunku okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach w całości zagranicznym okresem zatrudnienia w takich warunkach nie ma w świetle art. 9 ust. 3 Umowy, ponieważ okres w szczególnym zatrudnieniu w Polsce wynosił „zero”. Stąd też w świetle umowy, w Polsce nie powstaje prawo z tytułu pracy w szczególnym zatrudnieniu. Organ rentowy nie ma zatem obowiązku ustalenia prawa do świadczenia (art. 9 ust. 1 Umowy możliwość jego proporcjonalnego ustalenia na podstawie art. 9 ust. 2 Umowy). Konsekwencją tego stanowiska jest możliwość nabycia świadczenie wyłącznie od organu zagranicznego. Systematyka całego art. 9 wskazuje bowiem, że proporcjonalnej wypłacie podlegają wyłącznie świadczenia jednego rodzaju, a przynajmniej wypłacane z tego samego tytułu. Jeśli zatem wnioskodawca nabył w Bośni i Hercegowinie prawo do świadczenia z racji pracy w szczególnych warunkach bądź charakterze, to będzie je realizował wyłącznie w tym państwie wobec faktu, że w Polsce takich okresów nie posiadał. Natomiast w chwili uzyskania w Polsce powszechnego wieku emerytalnego, nabędzie on prawo do świadczenia proporcjonalnego z powodu posiadania ogólnego stażu pracy w Polsce, przy czym

zostanie ono naliczone w sposób proporcjonalny, zgodnie z art. 9 ust. 2 Umowy, uwzględniając okres zatrudnienia w Bośni i Hercegowinie, w tym w warunkach szczególnych.

Nie jest zatem tak, że z tytułu okresu zatrudnienia w Polsce wnioskodawca zostanie pozbawiony świadczenia. Nie nabędzie on tylko prawa do emerytury ze względu na pracę w szczególnych warunkach.

Z powyższych względów należy uznać, że rozważanie przedstawionego zagadnienia prawnego nie jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy przez Sąd Apelacyjny, co implikowało odmowę podjęcia uchwały.

Dodatkowo trzeba podnieść, że odpowiedź na pierwsze z pytań sformułowanych przez Sąd Apelacyjny zawiera zarówno treść Umowy, jak i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r. (I UK 99/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 356), w którym analizowana była kwestia dotycząca zarówno tego, czy kwalifikacja prawna okresu zatrudnienia na terytorium byłej Jugosławii (Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii), jako okresu ubezpieczenia, w celu uzyskania emerytury w Polsce może być dokonywana samodzielnie przez polski organ rentowy na podstawie przedstawionych przez ubezpieczonego zaświadczeń wydanych przez organy, instytucje i pracodawców z terytorium byłej Jugosławii, jak również jaka i przez kogo wydana dokumentacja może poświadczać okresy zatrudnienia za granicą. Argumentację zawartą w uzasadnieniu tego orzeczenia należy zwięźle zaprezentować, tym bardziej, że nie była ona kontestowana w doktrynie ani nie wzbudzała kontrowersji w judykaturze Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 8 ustawy emerytalnej przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe. Już z samego brzmienia tego przepisu wynika jasno, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą. Chodzi zatem nie o okresy zatrudnienia za granicą, które mogą być według prawa polskiego kwalifikowane jako okresy ubezpieczenia, lecz o okresy, które zgodnie z prawem państwa, w którym ubezpieczony w danym okresie przebywał (był zatrudniony) i podlegał ubezpieczeniu, są okresami ubezpieczenia i mogą być na zasadzie art. 8 ustawy emerytalnej uwzględniane przy ustalaniu

prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości w Polsce. Takiej zaś kwalifikacji mogą dokonać właściwe organy ubezpieczeniowe (lub sądy) państwa, w którym zatrudnienie to miało miejsce. O ile zatem zostało przedłożone od instytucji właściwej innego państwa członkowskiego stosowne poświadczenia danego okresu zatrudnienia, w tym również jako okresu zatrudnienia szczególnie kwalifikowanego, to instytucja innego państwa jest takim zaświadczeniem związana na mocy zawartej umowy międzynarodowej. Potwierdza to treść art. 9 ust. 1 i art. 4 ust. 1 Umowy. Przyjęcie stanowiska przeciwnego podważałoby zasady wynikające z zawartych przez Polskę umów międzynarodowych w zakresie zabezpieczenia społecznego. Zasada powierzenia uznawania okresów przebytych na terytorium danego państwa za okresy ubezpieczenia właściwym organom tego państwa i według jego prawa znajduje potwierdzenie, między innymi, w zawartych przez Polskę w czasie zbliżonym do Umowy z 1958 r., umowach o ubezpieczeniu społecznym np.: z Ludową Republiką Bułgarii (umowa z 12 lipca 1961 r., Dz.U. z 1962 r. Nr 28, poz. 132), Węgierską Republiką Ludową (umowa z 14 lutego 1959 r., Dz.U. Nr 67, poz. 416), Francją (konwencja generalna z 9 czerwca 1948 r., Dz.U. z 1949 r. Nr 24, poz. 158 ze zm.). Należy zatem uznać, że organ emerytalny nie jest uprawniony i zobowiązany do samodzielnej kwalifikacji okresów zatrudnienia ubezpieczonego w byłej SFRJ, jako okresów ubezpieczenia w rozumieniu art. 8 ustawy o emeryturach i rentach oraz art. 9 ust. 1 i art. 4 ust. 1 Umowy. Powyższe stanowisko potwierdza również brzmienie art. 17 ust. 1 Umowy, który stanowi, że „dokumentacja, nie wyłączając wyników badań lekarskich, wydana przez właściwe organy jednej Umawiającej się Strony jest ważna przy wykonywaniu niniejszej Umowy dla organów drugiej Umawiającej się Strony. Centralne organy Umawiających się Stron mogą ustalić, w jaki sposób dokumentacja przewidziana w przepisach prawnych jednej Umawiającej się Strony może być zastąpiona zaświadczeniem właściwego organu drugiej Umawiającej się Strony”. Ważne jest zatem nie tyle wskazanie, jaka i przez kogo wydana dokumentacja mieści się w ogóle w zakresie regulacji art. 17, lecz wskazanie, jaka i przez kogo wydana dokumentacja może poświadczać okresy ubezpieczenia w rozumieniu art. 8 ustawy o emeryturach i rentach oraz art. 9 ust. 1 i art. 4 ust. 1 umowy z 1958 r. Z tego punktu widzenia nie powinno ulegać wątpliwości, że chodzi o dokumenty wydane

przez organy strony Umowy z 1958 r., właściwe w sprawach ubezpieczeń społecznych i posiadające kompetencje do stwierdzenia, że dany okres (zatrudnienia lub zrównany z okresem zatrudnienia) jest okresem ubezpieczenia w rozumieniu przepisów prawnych tej strony. Obecna wykładnia art. 17 Umowy powinna również uwzględniać konsekwencje rozpadu Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. W szczególności, oceniając, jakie dokumenty mogą aktualnie poświadczać okresy ubezpieczenia społecznego, przebyte na terytorium byłej SFRJ, należy uwzględnić, że państwa powstałe w wyniku jej rozpadu są (lub mogą być) jej sukcesorami w odniesieniu do umów międzynarodowych, archiwów, majątku, itp. W przypadku Bośni i Hercegowiny poświadczenie o istnieniu określonych okresów zatrudnienia wydane przez właściwą instytucję tego państwa – Federalny Zakład Ubezpieczeń Społecznych Bośni i Hercegowiny wiąże zarówno polski organ rentowy, jak i później sądy, gdyż wynika to z powoływanych wyżej przepisów Umowy, będącej umową międzynarodową w rozumieniu art. 8 ustawy emerytalnej.

Mając powyższe okoliczności na uwadze Sąd Najwyższy uznał, że obywatel Bośni i Hercegowiny w celu udowodnienia okresu piętnastu lat pracy w szczególnych warunkach stosownie do art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest zobligowany - na podstawie art. 4 ust. 1, art. 9 ust. 1, 2 i 3, art. 17 ust. 1 Umowy o ubezpieczeniu społecznym między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii podpisanej w Warszawie dnia 16 stycznia 1958 r. - poza przedstawieniem, niepodlegającego kwestionowaniu w postępowaniu sądowym zaświadczenia o pracy w szczególnych warunkach na terenie byłej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, do udowodnienia także co najmniej sześciomiesięcznego okresu pracy w szczególnych warunkach w Polsce.

Za odmową podjęcia uchwały przemawia więc przede wszystkim to, że rozstrzygnięcie przedstawionego przez Sąd Okręgowy zagadnienia prawnego nie jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy i tym samym brak jest wymaganej przesłanki związku przyczynowego pomiędzy rozstrzygnięciem przedstawionej kwestii a wynikiem postępowania, jak również brak kontrowersji dotyczących

wcześniejszego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r. w sprawie I UK 99/06.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji na podstawie art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.).